

Абылай хан аланындағы батырлар сайысы

1822 жылы наурыз айында Қасым ханның тоқалы үл тауып, Қокшетаудағы қоныстанған елге үлкен қуаныш әкеледі. Қасымханның кенже баласының шілдеханасына үш жұлдыздің атакты билері, рубасылары, батырлары келген еді. Жиналған ел баланың атын Наурызбай деп қояды.

Ат жарыста жиырма жасар Кенесарының аты бірінші келгенде Қасым ханның қуанышы екі есе тасыды. Сонда баяғыда Абылай заманында ерлік қорсеткен қарт батырлар айтқан екен: «Ей, Қасым хан, нәрестен бізді бір қуантса, бір ұлын өзінің батырлық тұлғасымен қозға түсіп отыр. Осы жерде қазір үш жұлдыздың ең мықты, қазақтың бетке ұстайтын, намыс жібермейтін жас батырлары жиналған екен. Баяғыдай Бурабай қолінің жағасында Абылай аланында батырлар сайысын өткізіп, Кенесарының сыннан өткізбейміз бе? Кезінде ұлы бабан бізге, бесқарулы ержігітке он талап қояшы еді, олар: «құресте жөн, аударыспақта басым түсу, садақ тартқанда құралайдың қозіне тигізу, құрықпен, шоқпармен оңер қорсету, асау атты үйрету, бүркітпен түлкі алу, бәйгеде мөреге алғаш жету, қылыштасуда қозға түсу, найзаласуда жауын қанбақтай ұшыру, найза атуда нысанға доп тигізу». Сонда Қасым: «Қадірлі халайық, қадірлі қарт батырлар: «Есіл ер ел үшін туады» деуші еді, сіздердің ақылдарыңыз ақыл екен. Орда бұзатын халқымызға қамал болатын жас батырларымызды сыннан өткізу ел алдында үлкен бұрыш», - дейді.

Бұл айтылған сөздерден кейін Абылай аланына Ұлы, Орта, Кіші жұлдыздың іріктеліп, ең жау жүрек, найзагер батырлар топтанады.

Қарт батырлар қенесінен кейін, әр жұлдыздың бір-бір батыр Кенесары батырмен сайысқа түсуге шығады.

Бірінші күні Кенесары «Абылайлап» Ұлы жүздің батырымен найзаласып, Қасым ханды қуанышка болейді. Екінші күні топты жарып шыққан Кіші жүздің батырымен сайысқа түскенде, Кенесары Абылайдың аруағын шақырып жеңіске жетеді. Үшінші күні Орта жүзден қарт Богенбайдың, Кабанбайдың, Олжабайдың, Малайсарының, Шакшак Жәнібектің, Қаздауысты Қазыбектің, Баянның, Байқозы батырлардың ұрпақтары шығады!» - дегенді естігеннен кейін халық есепсіз көп жиналып: «Әй, тоба!» - деп күтіседі.

Сайыс отетін уақыт келеді. Кенесары мазаланып қарама-қарсы беттегі топтанып тұрған батырларға қарай береді. Бір кезде сол топтан қос жүздірықтай екі ақсақал шығып, Қасым ханның алдына келіп: «О, Алдияр! Кенесары батырмен сайысқа түсетін батырларымыз жоқ, баяғыда асыл бабаларымыздан тамырымыз үзілген деген осы» деп күніреніп, бүгіліп отыра қалыпты. Қасым ханды ашу көрнеп: «Бұл не дегендерін, алжыған шалдар, сенбеймін, үш күн беремін, менің Кенеме қарсыласын тауып беріңдер!» - деп өмір айтады.

Үшінші күні айтқандай, Абылай аланына орта жүздің ақсақалдары бір батырды шығарған екен. Откен үш күнде Қасым хан да жай жатпай, Ұлы жүздің, Кіші жүздің адамдарын шақырып айтқан екен: «Кенекен шапқанда «Абылай» деп қостап сендер де ұран салыңдар», - дейді.

Кенесары сайланып шығып, қарсыласына қараса, астында бір шұбар аты бар екен, аяғы салақтап жерге дейін жеткен, үстінде жалба-жұлба күлнның терісінен жасалған бір киімі бар, қолында найзаның орнына ұстағаны күрек дейді. Осыны қорған Кенесары мырс етіп, әкесінің алдына барып: «Әкежан, алдымда тұрған жын ба, пері ме, не дулығасы, не найзасы жоқ, аты тым қораш екен, соны батыр деп қалай сайысқа түсем» деген екен. Сонда Қасым: «Ей, балам, «ерді кебенек ішінен таны» деген, не болса да соны жайғап кел», - деп сайысқа жібереді.

Кенесары атын таудағы лактай секіртіп-секіртіп алып, «Абылай, Абылай» деп ұран салып қарсыласына ұмтылады. Абылай аланына жиналған ел «Абылай, Абылай» деп қостап, шыққан дауыстары Оқжетпестің қиясында отырған күстарды дүрліктіреді. Бұл кезде Кенесарының қарсыласы да желіп келе жатады. Қызыққан ел «ұраны қандай екен» деп күлағын салуда. Бір кезде жанағы енгезердей дәу «Ақжол, Ақжол» деп ұран салады. Батырдың «Ақжол» деп шақырған аруағынан Бурабайдың толқыны шымырлап кетіпті. Қарап отырған Қасым хан бармағын шайнап жіберіп: «Өттен, Кенесары күлады гой, күлады», - дей беріпті. Қасында отырған үлкен шешей «Тәйт, бұл не сандырағын» дегенде, Қасым хан: «Кенекем Абылай деп ұран шақырса, анау бейтаныс жігіт Абылай

бабамыздын «Акжол» деген аруагын ұранға қосты ғой», - деген екен.

Қасым хан болжагандай бейтаныс батыр жақындағанда Кенесарыдан құрығын бұрын жұмсап, оны аттан тонкеріп кетеді. Осымен сайыс бітеді.

Қасым хан бейтаныс батырды шақырып жөнін сұраған екен. Сонда батыр: «Менің атым Ағыбай, аргын-қаракесек руының ішінде шұбыртпалы руынан боламын», - дейді. Қасым хан отырып: «Айтулы Кенесарыға жолдас болатын ер екенсің, не тілеуің бар?» - деп сұрайды. Ағыбай: «Біз алпыс үй шұбыртпалылар ағайынның алақоздігінен жәбір көріп, Арқаны тастап Сыр бойын паналап жүрміз», - депті. Сонда Қасымхан: «Осындай ер тугызған шұбыртпалы руына» деп, Бетпақдаланы қоныс етуге әмір беріпті.

Азия Транзит, № 8(29) тамыз 2002, 40бет